

In memoriam

Professor Dr. Wynand Wijnen 1934-2012

Op 21 november van dit jaar overleed op 78-jarige leeftijd Prof. Dr. Wynand Wijnen, onderwijsvernieuwer.

Onderwijsvernieuwer. Ik gebruik met opzet deze omschrijving van wat Wynand Wijnen kenmerkte. Hij is zijn leven lang nieuwsgierig geweest naar hoe onderwijs anders en beter zou kunnen. Daarbij meed hij gebaande paden. Dat begon al in zijn tijd bij de medische faculteit in Groningen, waar hij als jong arbeidspsycholoog vanuit Nijmegen naartoe gekomen was om het onderzoek en de advisering van het hoger onderwijs op te zetten. Het was de tijd van de introductie van meerkeuzenvragen in het onderwijs. Wynand Wijnen was een van de eersten die probeerde op wetenschappelijke wijze de grens tussen onvoldoende en voldoende te bepalen. Origineel aan de “methode-Wijnen” was dat hij de kwaliteit van de toets (in de vorm van de standaardmeetfout) een grote rol liet spelen bij de cesuurbepaling: hoe slechter de toets als meetinstrument, hoe minder studenten een onvoldoende kregen (Wijnen, 1971).

Zijn eerste kans om onderwijs grootschalig te vernieuwen, kwam toen in Maastricht de achtste medische faculteit werd opgericht. Samen met Harmen Tiddens, kinderarts uit Utrecht, introduceerde hij een aanpak van medisch onderwijs, ontleend aan McMaster University in Canada, die later probleemgestuurd onderwijs zou gaan heten. Studenten werkten in kleine groepen aan “problemen,” gesteund door een tutor. Het aantal colleges dat per week gegeven werd was beperkt tot een of twee, en er werd vanaf het begin van de studie veel aandacht besteed aan vaardigheden, onderwezen in een zogenaamd Skillslab. Relatief veel ruimte was ingeruimd voor zelfstandige studie. Maastricht werd de plaats waarin Wynand Wijnen twee innovaties kon introduceren in het hoger onderwijs die van grote invloed bleken: blokonderwijs en voortgangstoetsing.

In de praktijk van het hoger onderwijs worden vakken veelal parallel aan elkaar gegeven. De student begint op maandagmorgen

met fysiologiecolleges, heeft in de middag practicum anatomie, op dinsdagmorgen microbiologie en biochemie, etc. Tentamens volgen in een tentamenweek aan het einde van een dergelijke periode, bijvoorbeeld voor de kerst. Blokonderwijs bestaat daarin dat studenten zich in een bepaald tijdvak slechts aan één vak of thema wijden, en dat tentamens over het jaar gespreid worden. Wijnen’s redenering was dat in het traditionele onderwijs de verschillende vakken met elkaar concurreerden om tijd en aandacht van de student, en bovendien leidden tot versnippering van die aandacht. Seriële programmering van vakken in de vorm van blokken vermijdt die problemen. Bovendien zou spreiding van tentamens regelmatig studeren ten goede komen en daarmee tot minder uitval en vertraging leiden (Wijnen, 1973). Hoezeer hij gelijk had, bleek uit grootschalig onderzoek 30 jaar later. Curricula die programmeerden in blokken bleken tot 10% hogere rendementen te halen, en tot veel minder vertraging aanleiding te geven (Van den Berg en Hofman, 2005). De ideeën van Wynand Wijnen op dit terrein hebben zo duizenden studenten voor het hoger onderwijs behouden die anders zouden zijn uitgevallen.

Zijn tweede grote idee was dat van de voortgangstoets (Wijnen, 1977). Een voortgangstoets was een toets bestaande uit 150 tot 200 meerkeuzevragen die een vakgebied als geheel dekten. Een voortgangstoets geneeskunde bestond bijvoorbeeld uit 15 vragen op het terrein van de fysiologie, 15 op het terrein van de inwendige geneeskunde, enzovoorts. Vier keer per jaar werd een nieuwe toets samengesteld door trekking van items uit een grote itembank en aan alle studenten voorgelegd, eerstejaars studenten tot en met zesdejaars. Omdat studenten zich niet specifiek op deze toets kunnen voorbereiden anders dan door regelmatig en hard te werken, maakte deze toets mogelijk dat studenten ruimte kregen om hun eigen interesses binnen het vakgebied te volgen, een belangrijk element in Wijnen’s denken over onderwijs.

Bovendien maakte de toets mogelijk zwakke met sterke kanten te compenseren. Het idee was dat zolang studenten voldoende voortgang boekten, met als bewijs steeds betere prestaties op opeenvolgende versies van de toets, zij niet verder hoefden te worden lastig gevallen met summatieve beoordelingen. Het idee is wereldwijd populair geworden. Tot in Canada toe. Nota bene aan McMaster University doen studenten regelmatig een “progress test.” Daarnaast heeft de voortgangstoets een tweede leven gekregen: als instrument om interfacultaire vergelijking mogelijk te maken (Schmidt, et al., 2009; Van der Vleuten et al., 2004). Op dit moment wordt de helft van de Nederlandse medische studenten vier keer per jaar getoetst met de voortgangstoets. De resultaten leiden tot bijstelling in de verschillende curricula.

Zoals het vaker gaat met begaafde wetenschappers; ze worden geroepen tot hoge bestuurlijke functies binnen de universiteit. Dat lot is ook Wynand Wijnen niet bespaard gebleven; hij werd in Maastricht de eerste decaan van de nieuwe faculteit sociale gezondheidskunde en rector magnificus. Of hij die rollen met veel plezier vervulde weet ik niet zeker. Nationale prominentie verwierf hij door zijn rol bij de totstandkoming van het Studiehuis ten behoeve van de tweede fase van het voortgezet onderwijs.

Zijn naaste medewerkers van het eerste uur herinneren zich hem als een bescheiden mens, wars van kouwe drukte. Hij hield van harmonie in intermenselijke relaties en was ongehoord geestig. Hij had daarnaast een enorme persoonlijke overtuigingskracht, gestoeld op een bijzondere gave des woords. Ik heb hem vele malen een sceptische zaal binnen tien minuten tot enthousiasme voor zijn ideeën zien brengen. Hij had grote invloed op de verdere carrières van verschillende van zijn medewerkers, soms op onverwachte wijze. In dankbaarheid, bewondering, en toch ook wel verwondering, zullen we ons deze begaafde man herinneren. Onze gedachten gaan daarbij ook uit naar zijn vrouw Mieke en hun kinderen.

Henk Schmidt¹
Hoogleraar psychologie
en op dit moment rector magnificus
aan de Erasmus Universiteit

Literatuur

- Berg, M. N. van den & Hofman, W. H. A. (2005). Student Success in University Education: A Multi-measurement Study of the Impact of Student and Faculty Factors on Study Progress. *Higher Education, 50*(3), 413-446.
- Schmidt, H. G., Van der Molen, H. T., Te Winkel, W. W. R., and Wijnen W. H. F. W. (2009). Constructivist, problem-based learning does work: A meta-analysis of curricular comparisons involving a single medical school. *Educational Psychologist, 44*(4), 227-249.
- Van der Vleuten, C. P. M., Schuwirth, L. W. T., Muijtens, A. M. M., Thoben, A. J. N. M., Cohen-Schotanus, J., en Van Boven, C. P. A. (2004). Cross institutional collaboration in assessment: a case on progress testing. *Medical Teacher, 26*(8),719-725.
- Wijnen, W. H. F. W. (1971). *Onder of boven de maat, een methode voor het bepalen van de grens voldoende/onvoldoende bij studietoetsen*. Amsterdam: Swets & Zeitlinger, N.V.
- Wijnen, W. H. F. W. (1973). Blokonderwijs. In W. M. van Woerden, T.M. Chang, & G. van Geuns-Wiegman (Eds.). *Onderwijs in de maak*. Utrecht: Het Spectrum.
- Wijnen, W. H. F. W. (1977). Einddoeltoetsen: waarom en hoe? *Onderzoek van onderwijs, 6*, 16-19.

Noot

- 1 Henk Schmidt was Wynand Wijnen's eerste medewerker in Maastricht.